

IRINA NOVAK

Venäjän tiedeakatemian Karjalan tiedekeskuksen
Kielen, kirjallisuuden ja historian instituutti

Venäjän kielen vaikutus tverinkarjalan murteiden äännejärjestelmään¹

Abstrakti Tverinkarjala kuuluu varsinaiskarjalan eteläisiin murteisiin ja jakautuu kolmeen alamurteeseen: Tolmatšun, Vesjegonskin ja Djoržan jo sammuneeseen alamurteeseen. Tverinkarjalaiset ovat asuneet jo neljä vuosisataa venäläisten keskuudessa ja puhuneet venäjää pitkään. Venäjän kieli on vaikuttanut huomattavasti tverinkarjalan äännejärjestelmään sen kehityksen eri vaiheissa. Tästä johtuvat muutamat alamurteita toisistaan erottavat piirteet. Venäjän vaikutusta tverinkarjalan äännejärjestelmään on sekä vokaali- että konsonanttijärjestelmässä. 1) vokaalijärjestelmässä: pitkien *uu-*, *yy-*vokaalien ja *u-*, *y-*loppuisten diftongien jälkikomponenttien redusoituminen; sekundaaristen pitkien vokaalien esiintyminen; väljenevien diftongien fonemaattiset erot; Djoržan alamurteessa loppu- ja sisäheitto; 2) konsonanttijärjestelmässä: *f-* ja *c-*konsonantifoneemien esiintyminen; sibilanttien distribuutio; geminaattojen *kk*, *tt*, *pp*, *čč* reduktio *l-*, *r-*, *n-*konsonanttien jäljessä; runsas liudentuminen ja kvalitatiivisen astevaihtelun epäproduktiivisuus.

Avainsanat karjalan kieli, tverinkarjala, venäjän vaikutus, äänneoppi, murteet

---

1. Artikkelin on valmistunut Venäjän tiedeakatemian Karjalan tiedekeskuksen budjettirahoituksella.

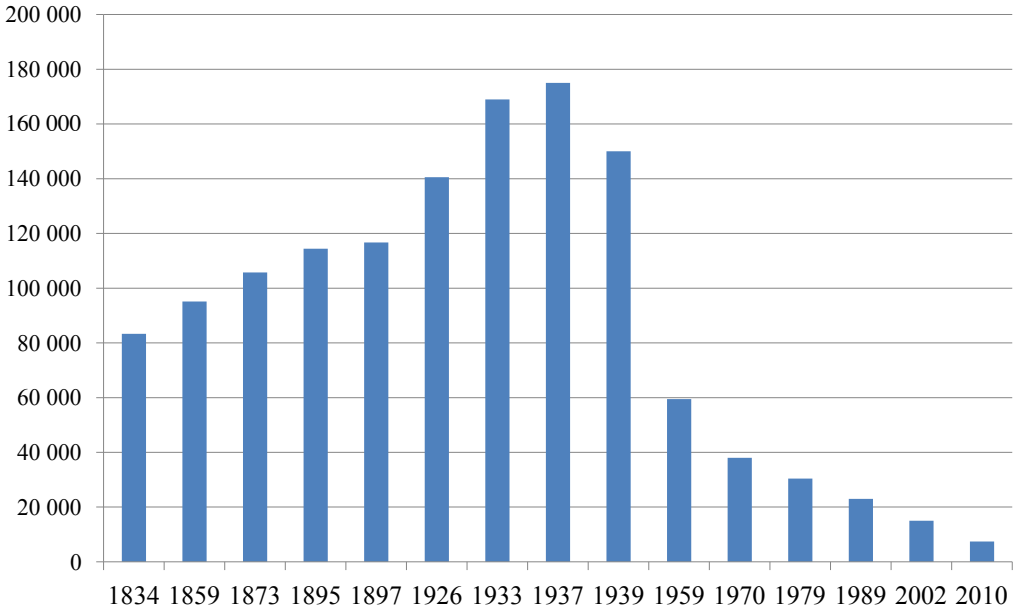
1. Johdanto

Kielikontaktit vaikuttavat kielen muuttumiseen huomattavasti: ne vaikuttavat erityisesti kielen sanastoon ja äännerakenteeseen, morfologiaan taas vähemmässä määrin. Rakenteidenkin siirtymistä kielestä toiseen kuitenkin tapahtuu. Tässä artikkelissa annetaan yleiskatsaus venäjän vaikutuksesta tverinkarjalan alamurteiden äännejärjestelmään. Artikkelitarkastelee eri-ikäistä venäjän vaikutusta tverinkarjalassa ja erityisesti tverinkarjalan alamurteille ominaisia piirteitä.

Karjalaiset ovat asuneet Tverin alueella noin 400 vuotta. Ensimmäinen karjalaisten muuttoaalto Novgorodin Karjalasta Sisä-Venäjälle (entisiin Novgorodin ja Tverin lääneihin) ajoittui vuosiin 1581–1595, jolloin Ruotsi valtasi Käkisalmen. Toinen muuttoaalto oli Stolbovan rauhan jälkeen v. 1617–1661 (ks. Virtaranta 1961: 32–36). 1900-luvun alussa tverinkarjalaisia oli Tverin alueella noin 141 000 henkeä (Golovkin 2001: 19–42). Nykyään Tverin Karjalassa asuu noin 7 000 karjalaista ja vain kolmannes heistä osaa karjalaa (Vserossijskaja perepis naselenija 2010).

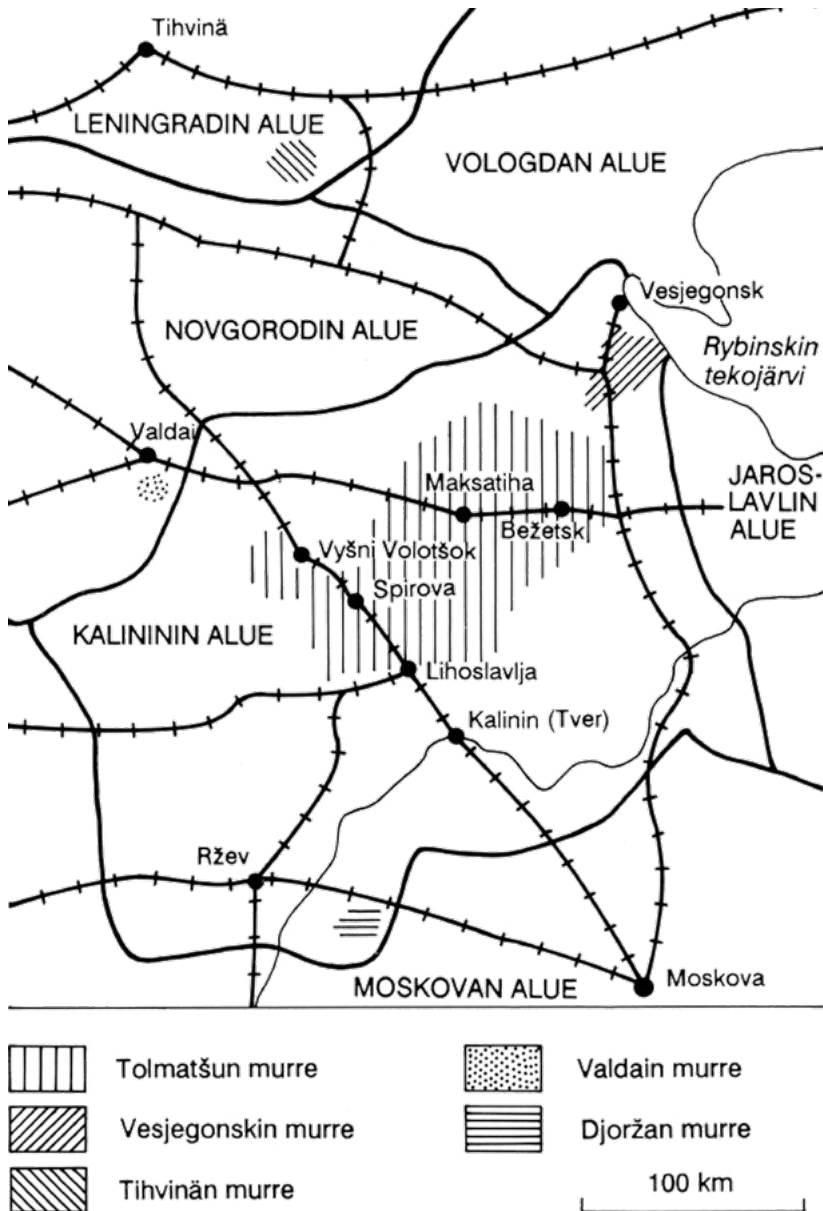
Ensimmäinen Tverin Karjalassa käynyt tutkija oli suomalainen David Emanuel Daniel Europaeus vuonna 1848. Kesällä 1882 alueella matkasi Theodor Schvindt. Vuonna 1895 Tverissä kävi kaksi nuorta tutkijaa: Vihtori Alava ja Kusti Karjalainen. Vuosina 1912–1913 merkittävän työn teki Juho Kujola. Tutkijoiden keräämä aineisto sisälsi sanastoa, runoja ja kielennäytteitä (Virtaranta 1961: 7–8; KKS 1968: XV–XXIV). Neuvostoaikana tverinkarjalan äänne- ja muotooppia tutkivat Aleksandr Beljakov, Tiit Kukk, Grigori Makarov, Konstantin Manžin, Paula Palmeos, Aleksandra Punžina ja Jaan Ōispuu. Vuonna 1957 ja useana kesänä sen jälkeen Tverin Karjalassa retkeili suomalainen tutkija Pertti Virtaranta, joka keräsi materiaalia aihepiirien mukaan, yhteensä 6 600 sanalippua ja 300 tuntia haastatteluja (Joki 2011: 70–73).

Tverinkarjala kuuluu varsinaiskarjalan etelämurteisiin samoin kuin Tihvinän ja Valdain saarekemurteet, Raja-Karjalan murteet (Ilo-mantsi, Korpiselkä, Suojärvi, Suistamo, Impilahti) ja Karjalan tasavallassa Pohjois-Aunuksessa puhuttavat murteet (Tunkua, Suikujärvi, Repola, Rukajärvi, Paatene, Mäntyselkä, Porajärvi, Voijärvi) (Torikka 2004).

Kuvio 1. Tverinkarjalaisten määrä Tverin alueella (Golovkin 2001: 225–226; Vse-rossijskaja perepis naselenija 2010).

Tverinkarjala jakautuu kolmeen alamurteeseen. Pohjoisin näistä sijaitsee Vesjegonskin piirissä ja sen naapuripiireissä (Krasnyi Holmin ja Sandovon piirit). Vesjegonskin alamurretta puhuu noin viisi prosenttia tverinkarjalaisista. Eteläisin ja pienin tverinkarjalan puhuma-alue sijaitsi alueen lounaisosassa (Zubtsovin piiri), Djorža-joen varrella. Tämä seutu kärsi pahoin toisessa maailmansodassa, sillä rintama kulki sen läpi. Nykyisin Djoržan alamurre on jo hävinnyt. Suurin osa karjalaa puhuvista tverinkarjalaisista, noin 95 prosenttia, puhuu Tolmatšun alamurretta. Tverin alueen Lihoslavlın, Spirovon, Rameškin ja Maksatihın piireissä (alueen keskiosassa) kieli on säilynyt ja karjalaa kuulee puhuttavan vielä nykyäänkin. Juuri Tolmatšun alamurteen pohjalta kehitettiin 1900-luvun alkupuolella tverinkarjalan kirjakieltä (Golovkina toim. 2001: 11–13).

Kartta 1. Karjalan kielisaarekkeet Sisä-Venäjällä (Kukk 1989: 81 OKR:n ja Virtarannan (1973: 44) mukaan).

Tverinkarjalan kolmen alamurteen äänne- ja muoto-oppi eroavat toisistaan. Dzorža sijaitsee kaukana Tolmatšusta ja Vesjegonskista, ja sen alamurre eroaa huomattavasti näistä kahdesta muusta alamurteesta (SKG: 5). Tolmatšun ja Vesjegonskin alamurteiden foneettiset isoglossit ja näiden alamurteiden välinen raja eivät sulaudu yhteen. Vesjegonskin alamurre jaetaan vielä itä- ja länsiryhmään, joista jälkimmäinen on foneettisesti samanlainen kuin Tolmatšun alamurre. Tolmatšun ja Vesjegonskin alamurteiden muoto-opillisen järjestelmän vertaileva tutkimus ei kuitenkaan paljasta merkittäviä eroja (Novak 2014: 48–49).

Tverinkarjalaismurteiden foneettiset ja muoto-opilliset ominaispiirteet ovat peräisin kahdesta lähteestä. Osa ominaispiirteistä on perua muinaiskarjalan murteista, sillä siirtolaiset Novgorodin Karjalasta toivat uudelle asutuspaikalle oman paikallismurteensa. Osa piirteistä on venäjän kielen vaikutusta (Novak 2016: 28–89).

1900-luvun alkupuolella Tverin Karjalassa kaksikielisyys oli vakiintunut, ja vuosina 1939–1989¹ assimilaatio venäläisiin voimistui huomattavasti (Gromova 1997: 13). Näistä syistä venäjän kieli on vaikuttanut merkittävästi Sisä-Venäjän karjalan murteisiin. Kieleen on tullut hyvin huomattava määrä venäläisiä lainasanoja, ja muutamilla aloilla, esimerkiksi kulttuurin, politiikan, tekniikan ja talouden alalla, lainasanakerrostuma on vallitseva. Lainasanojen kautta venäjä on vaikuttanut murteiden äänne- ja lauseoppiin. Morfologia ja taivutusjärjestelmä eivät tavallisesti ole yhtä herkkiä muiden kielten vaikutuksille, mutta tverinkarjalan alamurteissa myös ne ovat silti joutuneet venäjän kielen vaikutuksen alaisiksi. Tverinkarjalan muoto-opillisen järjestelmän tärkeimpiä venäjän vaikutuksesta aiheutuneita muutoksia ovat marginaalisten sijamuotojen väheneminen ja tämän seurauksena toisien sijojen merkitysten laajeneminen, omistusliitteiden kato, kieliopillisen superlatiivin kato ja menneen ajan tempusjärjestelmän yksinkertaistuminen (Zlobina 1967: 9–10; 1971: 31–37). Seuraavassa käsittelemme sitä, miten venäjä on vaikuttanut tverinkarjalan alamurteiden vokaali- ja konsonanttijärjestelmään.

1. Ajanjakso 1939–1989 oli tverinkarjalaisten täydellisen unohtamisen aikaa. Karjalankieliset kirjat oli poltettu ja karjalan kielen opetus kouluissa oli lopetettu (Golovkin 2006: 18). Tverinkarjalaisia ei mainittu virallisesti missään vuosien 1939–1989 aikana (Golovkina toim. 2001: 17).

2. Venäjän vaikutus tverinkarjalan alamurteiden vokaalijärjestelmään

Tverinkarjalan vokaalijärjestelmä on esitetty taulukossa 1.

	etinen		keskinen	takainen	
	lavea	pyöreä	lavea	lavea	pyöreä
suppeat	i	y	[ɨ]		u
puolisuppeat	e	ö	[ɛ]		o
väljät	ä			a	

Taulukko 1. Tverinkarjalan vokaalijärjestelmä.

Vokaalit *e* ja *i* on esitetty kahdella allofonilla, mutta tällä ominaisuudella ei ole merkitystä erottavaa tehtävää. Etisen tai keskisen allofonin esiintyminen riippuu useimmiten siitä, onko sana taka- tai etuvokaalinen.

Karjalan kielessä on monoftongien lisäksi pitkiä vokaaleja sekä lukuisia väljeneviä ja suppenevia diftongeja ja triftongeja. Tverinkarjala ei ole tässä suhteessa poikkeus, vaikka venäjä onkin vaihtelevassa määrin vaikuttanut tverinkarjalan alamurteiden vokaalijärjestelmään.

Tässä artikkelissa annettujen esimerkkisanojen lähteet ovat OKR 1963, DKT 1990, NKK 1994, SKJ 1994, DKV 1995, SKG 2001, KPKS 2014, kirjoittajan litteroimat kielennäytteet vuosilta 1950–1970 ja kirjoittajan vuosina 2009–2016 keräämät kenttäaineistot. Murre on määritelty tarkemmin vain silloin kun muoto esiintyy ainoastaan josakin tietyssä murteessa.

2.1. *w*-puolivokaalin esiintyminen pääpainollisten alkuperäisten pitkien *uu*-, *yy*-vokaalien ja *u*-, *y*-loppuisten diftongien jälkikomponenttina

Kaikille tverinkarjalan alamurteille on luonteenomaista *w*-puolivokaalin esiintyminen. *w*-puolivokaali on läheinen *u*-, *y*-vokaaleille, ja se on kehittynyt juuri näistä labiaalivokaaleista niiden redusoitumisen seurauksena. *w*-puolivokaali esiintyy suppenevien diftongien ja alkuperäisten pitkien vokaalien jälkikomponenttina. Esimerkkejä tästä ovat *kawha* ~ Drž. *kawh* 'kauha', *kewhä* ~ *köwhä* ~ Drž. *kewh*

'köyhä', *löwd'ia* ~ Drž. *löwd'i* 'löytää', *löwvän* 'löydän', *powda* ~ Drž. *powd* 'pouta', *riwgu* ~ Drž. *riwg* 'riuku', *šiwla* ~ Vsg. *šiwla* ~ Drž. *šiwl* 'sinulla', *kuwži* ~ Drž. *kuwž* 'kuusi', *kuwven* 'kuuden', *luw* 'luu', *pyw* 'pyy', *tuwl'i* ~ Drž. *tuwl'* 'tuuli', *tywni* ~ *tywn* 'tyyni'. Karjalan kielen muissakin murteissa klusiilien heikon asteen edellä (*v:n* edellä) *uu:n*, *yy:n* ja *u-*, *y-*loppuisen diftongin jälkikomponentti on muuttunut puolivokaaliksi (Kujola 1910: 19; E. Leskinen 1933: 62, 69), mutta vahvassa asteessa nämä ovat säilyneet muuttumattomina. Vesjegonkin itäryhmässä ja paikoin Tolmatšussa alkuperäiset diftongit ja pitkät vokaalit ovat kuitenkin säilyneet, mikä vuorostaan viittaa siihen, että ilmiö ei ole vanha, sillä se esiintyy säännönmukaisesti vain Valdain murteessa (Palmeos 1962: 8–11). Alkuperäisten pitkien *uu-*, *yy-*vokaalien ja *u-*, *y-*loppuisten diftongien redusoituminen on ilmeisesti venäjän vaikutusta, koska kummatkaan eivät ole venäjän kielen vokaali-järjestelmälle tyypillisiä. Sitä paitsi keskivenäjän murteessa esiintyy *w*-puolivokaali samassa asemassa, nimenomaan vokaalin jäljessä (vrt. ven. murt. *pra[w]da* 'tosi', ven. murt. *la[w]ka* 'penkki') (Orlova toim. 1970: 34).

Tverinkarjalan alamurteissa, samoin kuin monissa muissa karjalan kielen murteissa, puolivokaalia tavataan myös preesensin yksikön kolmannen persoonan päätteessä, esim. *ottaw* 'hän ottaa', *kuččuw* 'hän kutsuu', *kežriäw* ~ Drž. *kežriw* 'hän kehää', *šuaw* 'hän saa', *šyöw* ~ Vsg. *syöw* 'hän syö', *rubiew* 'hän rupeaa'. Puolivokaali tässä asemassa palautuu kantasuomen kolmannen persoonan *pi-tunnukseen (*pi > *vi* > *v* > *w* > *u*) (Zaikov 2000: 50–51). On mahdollista, että tällaiset puolivokaalit ovat laajentaneet *w:n* esiintymisalaa alkuperäisten *u-*, *y-*loppuisten diftongien ja pitkien vokaalien jälkikomponenttina.

2.2. Väljenevien diftongien fonemaattisia eroavaisuuksia tverinkarjalan sisällä

Karjalan kielen luonteenomaisten piirteiden joukkoon kuuluu alkuperäisten pitkien vokaalien *aa*, *ää*, *oo*, *öö*, *ee* diftongiutuminen (*aa > *oa* > *ua*, *ää > *eä* (> *iä*), *oo > *uo*, *öö > *yö*, *ee > *ie*), mikä saattaa hyvinkin olla muinaiskarjalaista alkuperää (H. Leskinen 1998: 370–371, 379). Tämä muutos koskee myös pitkiä supistumavokaaleja.

Kaikissa tverinkarjalan alamurteissa tavataan diftongeja *iä*, *ie*, *uo*, *yö*. Vesjegonskin itäryhmässä (Potšep, Djudikovo, Mosejevskoje, Petrjajka, Benjakovo, Trufanovo, Golovkovo, Pokryškino, Ostolopovo, Možaika sekä naapurikylät) ja Tolmatšun lounaisryhmässä (Ploskoje, Timoškino, Dal'nišči sekä naapurikylät) esiintyy väljenevä *ja*-diftongi, mutta Vesjegonskin länsiryhmässä sekä Tolmatšun ja Djoržan alamurteessa esiintyy sen sijaan diftongi *ua* (Bubrih ym. 1997: kartat 4, 6, 15, 17, 19; OKR: 6). Esimerkkejä diftongeista ovat Vsg. *hjabā* 'haapa', *mja* 'maa', *mjamo* 'äiti', *njagla* 'neula', *rjadaja* 'työntekijä', *tjaš* 'taas', *tjatto* 'isä' (vrt. Tlm. Drž. *huaba* ~ *huab*, *mua*, *muamo* ~ *muam*, *nuagla* ~ *nuagl*, *ruadaja* ~ *ruadai*, *tuaš*, *tuatto* ~ *tuat*). Diftongin *ja* ensimmäinen komponentti (keskivokaali *j*) on venäjän kielestä lähtöisin. Sama *ja*-diftongi esiintyy myös livvin Kondušin ja varsinaiskarjalan Paatenen paikallismurteessa (Virtaranta 1973: 272). Luultavasti *ja*-diftongin *j*-komponentti on kehittynyt jokaisessa näistä murteista itsenäisesti venäjän vaikutuksesta. Toisaalta on hyvinkin mahdollista, että ilmiö on yhteistä alkuperää, koska Paatenesta tiedetään siirtyneen karjalaisia Tverin Karjalaan (Virtaranta 1961: 42–44). Tässä tapauksessa kyse voisi olla vanhemmasta venäläisvaikutuksesta.

Djoržan alamurteessa tavataan väljenevien *uo*-, *ua*-, *yö*-diftongien redusoitumista, esim. Drž. *kizuwmah* 'pelaamaan', *ei šuw* 'ei saa', *istuwč* 'istuudu', *rebuw* 'kettua', *kaluw* 'kalaa' (vrt. Tlm. Vsg. *kizumah*, *ei šua*, *istuoče*, *rebuo*, *kaluo*). Luultavasti tämäkin ilmiö on venäjän fonetiikan vaikutusta. Redusoitumisen rinnalla väljenevät *uo*-, *yö*-, *ie*-diftongit (*uo* < *oo, *yö* < *öö, *ie* < *ee) ovat avartuneet muutamissa Djoržan alamurteessa seuraavalla tavalla: *uo > *ua*, *yö > *yä*, *ie > *iä* etuvokaalisissa sanoissa ja *ie > *ia* takavokaalisissa sanoissa (Palmeos 1966: 3). Esimerkkejä tästä ovat Drž. *tuadih* 'he toivat', *myä* 'me', *myän* 'minä myyn', *vyä* 'vyö', *yä* 'yö', *viäl'* 'vielä', *biass* 'paholainen', *pialuš* 'tyyny', *viaraš* 'vieras' (vrt. Tlm. Vsg. *tuodih*, *myö*, *myön*, *vyö*, *yö*, *vielä*, *biesa*, *pieluš*, *vieraš*). Tämä kehitys on todennäköisesti omaperäinen, koska *ua*-, *yä*-, *iä*-, *ia*-diftongien rinnalla tavataan Djoržassakin *uo*-, *yö*-, *ie*-diftongeja. Samantapaista avartumista havaitaan myös Aunuksen Riipuškalassa ja suomen länsimurteissa (Rapola 1966: 359–361). Djoržan alamurteen diftongien avartuminen on nähtävästi yhteydessä redusoitumiseen, ts. murteella voisi olla pyrkimys tasoittaa redusoitumista tai säilyttää diftongeja.

2.3. Sekundaariset pitkät vokaalit *r:n* edellä

Pitkät vokaalit eivät ole tyypillisiä venäjän vokaalijärjestelmälle, mikä on todennäköisesti vaikuttanut pitkien *uu:n*, *yy:n*, *ii:n* katoamiseen tverinkarjalan alamurteista (Beljakov 1949: 71–72; Palmeos 1966: 1–2). Pitkät vokaalit *uu*, *yy* ja *ii* ovat useimmiten diftongiutuneet (*uu > *uw*, *yy > *yw* (ks. 2.1.), *ii > *ij* (paino on alkukomponentilla, jälkikomponentti on painoton samoin kuin *i*-loppuisella laskevalla diftongilla), eikä tverinkarjalassa enää eroteta vokaalien pituusastetta. Kuitenkin tverinkarjalan alamurteissa vartaloissa, joissa on kvalitatiivisen astevaihtelun alaisten konsonanttiyhtymien *rg* : *rr* > *r*, *rd* : *rr* > *r* heikko aste, *r:n* edellä esiintyy sekundaarinen pitkä vokaali *aa*, *oo*, *uu*, *ää*, *öö*, *yy*, *ee*, *ii*, esim. *härgä* ~ Drž. *härg* : *häärät* 'härkä', *kerda* ~ Drž. *kerd* : *keerat* 'kerta', *kurgi* ~ Drž. *kurg* : *kuuret* 'kurki', *märgä* ~ Drž. *märg* : *määrät* 'märkä', *pirda* ~ Drž. *pird* : *piirat* 'pirta', *šordua* ~ Vsg. *šordja* ~ Drž. *šordu* : *šooran* 'sortaa'. Vokaali on ensin pidentynyt ja sen jälkeen geminaatta lyhentynyt, mikä on ilmeisesti venäjän vaikutuksen tulosta (Zlobina 1967: 98; Virtaranta 1972: 13, 17). Sekundaariset pitkät vokaalit kvalitatiivisen astevaihtelun alaisten konsonanttiyhtymien *rg* : *rr* > *r*, *rd* : *rr* > *r* heikossa asteessa esiintyvät vain tverinkarjalassa (Bubrih ym. 1997: kartta 60), mikä todistaa, että ilmiö on hyvin nuori.

2.4. Loppu- ja sisäheitto

Djoržan alamurteen tärkein äänneopillinen erityisominaisuus on sisä- ja loppuheitto, jotka ovat venäjän paikallismurteiden vaikutusta (Virtaranta 1972: 12; Öispuu 1985: 181).

Djoržan alamurteen loppuheitossa vokaalit ja diftongien jälkikomponentit heittyvät kaksi- ja monitavuisista sanoista, mutta joskus loppuvokaalin paikalla esiintyy redusoitunut *e*-vokaali (Palmeos 1966: 2–3; SKG: 6). Esimerkkejä loppuheitosta ovat Drž. *a*, *ä*: *akk* 'akka', *om* 'oma', *kyl* 'kylä', *miss* 'missä'; *i*: *jog* 'joki', *kiv* 'kivi', *kaikki šub* 'kaikki'; *e*: *ič* 'itse', *kolm* 'kolme', *naiñ* 'nainen'; *o*, *ö*: *kukk* 'kukko', *reb* 'kettu', *ukk* ~ *ukke* 'ukko', *d'iad* 'vaari', *löt't* 'sammakko'; *u*, *y*: *kowkk* 'koukku', *kyl* 'sauna', *kyd* 'vävy'; diftongin jälkikomponentti: *kevi* 'kevät', *šuappu* 'saapas' (vrt. Tlm. Vsg. *akka*, *oma*, *kylä*, *missä*; *jogi*, *kivi*, *kaikki šubi*; *iče*, *kolme*, *naiñe*; *kukko*, *rebo*, *ukko*, *d'iedo*, *löttö*; *kowkku*, *kyly*, *kydy*; *keviä*, *šuappua*).

Loppuvokaalin kato on ominaista myös lyydin ja vepsän murteille. Loppuheitto kuuluu lyydin vanhoihin perusominaisuuksiin, ja ainakin lyydin loppu-*i*:n kato vertautuu vepsän edustukseen (Turunen 1950: 170, 253). Djoržan alamurteen loppuheitto on myöhäsyntyinen ilmiö, koska viimeisten murteen vanhemman polven puhujien kielessä sitä ei vielä esiintynyt. On hyvinkin mahdollista, että vokaalin heittyminen sanan lopussa on venäjän murteiden vaikutusta, koska ilmiö on tyypillinen venäjän kielen paikallismurteissa, vrt. ven. murt. *ulits* < *ulitsa* 'katu', *utr* < *utro* 'aamu' (SKG: 6; Öispuu 1985: 181).

Tolmatšussa ja Vesjegonskissa esiintyy yksittäisiä loppuheitto-tapauksia yhdyssanoissa, joissa tavallisesti määriteosa on kaksitavuinen ja sen ensimmäinen tavu on pitkä. Tällaisissa yhdyssanoissa vokaali alkuisen perusosan edellä määriteosan loppuvokaali on kadonnut, joskus myös konsonantti alkuisen perusosan edellä. Esim. Tlm. *heĩn|aiga* 'heinäaika', *heĩn|arga* 'heinäarki', *käž|aštie* 'käsiastia', *toiĩ|argi* 'tiistai', *täm|piänä* 'tänään'; Vsg. *jumal|koda* 'ikoninurkka', *peld|aitta* 'peltoaitta', *šuo|vakka* 'suola-astia', *šiid'* 'sitten'. Samanlaista loppuheittoa tavataan karjalan kielen muissakin murteissa, vaikka se onkin erillään kuin Djoržan loppuheitto.

Sisäheitto koskee painottoman ja joskus sivupainollisen tavun vokaaleja, jos niiden jälkeen seuraa umpitavu (Palmeos 1966: 3; SKG: 6). Esimerkkejä sisäheitosta ovat Drž. *a, ä: hambhan* 'hampaan', *puhthan* 'puhtaan', *pelvhat* 'pellavat', *el'mäh* 'elämään', *hyptäh* 'he hyppäävät'; *e: šiamnet* 'siemenet', *el'täh* 'he asuvat'; *o, ö: šantah* 'he sanovat', *hebžen* 'hevosen', *ruadmah* 'työskentelemään'; *u, y: kučtah* 'he kutsuvat', *ikknan* 'ikkunan', *vöntäh* 'he makaavat' (vrt. Tlm. Vsg. *hambahan, puhtahan, pelvahat, elämäh, hypätäh; siemenet, eletäh; šanotah, hebozen ~ hebožen, ruadomah; kučutah, ikkunan, vönytäh ~ venytäh*). Palmeosin (1966: 4) mukaan sisäheitto kehittyi Djoržan alamurteessa loppuheiton jälkeen, eli sanan lopussa syntynyt vokaalin heitto levisi toiseen tavuun saakka. Karjalan kielen murteissa painottoman tavun vokaali on kestoiltaan erittäin lyhyt (E. Leskinen 1933: 95) ja sisäheitto voi olla näissä omaperäinen ilmiö, ts. ne ovat juurtuneita pikapuhemuotoja. On myös mahdollista, että sisäheiton leviäminen Djoržassa on venäjän vaikutusta. Djoržan sisäheitto ei kuitenkaan ole vanha, koska sisäheittotapausten rinnalla tavataan sisäheitottomia muotoja.

3. Venäjän vaikutus tverinkarjalan alamurteiden konsonanttijärjestelmään

Venäjä on vaikuttanut monin tavoin jo muinaiskarjalan konsonanttijärjestelmän kehitykseen. Sen vaikutusta on *k*-, *t*-, *p*-konsonanttien soinnillistuminen muualla kuin vienankarjalassa, *č*-affrikaatan syntyminen, uusien konsonanttiyhtymien ja kolmen konsonantin yhtymien käyttäminen, sananalkuisten konsonanttiyhtymien runsaus sekä liudentuminen (Kalima 1934; Beljakov 1949: 83–98; H. Leskinen 1964: 99; 1998: 357, 378–380). Tämä vaikutus on jatkunut myös nykyisten karjalan murteiden erilliskehityksen aikana.

Tverinkarjalan konsonanttijärjestelmä on esitetty taulukossa 2.

			bilabiaalinen	labiodentaalinen	dentaalinen	alveolaarinen	palataalinen	velaarinen
obstruentit	klusiilit	soinniton	p		t t'			k
		soinnillinen	b		d d'			g
	frikatiivit	sibilantit	soinniton			s s'	š	
			soinnillinen			z z'	ž	
	spirantit	soinniton		f				h
		soinnillinen		v				
affrikaatat	soinniton			c	č			
	soinnillinen				dž			
resonantit	puolivokaalit		w				j	
	likvidat	lateraalit			l l'			
		tremulantit				r r'		
	nasaalit		m		n n'			[ŋ]

Taulukko 2. Tverinkarjalan konsonanttijärjestelmä.

Loppuheiton vuoksi Džoržan alamurteessa sanan lopussa voi esiintyä mikä tahansa konsonantti ja konsonanttiyhtymiäkin, mutta Tolmatšun ja Vesjegonskin alamurteissa sananloppuisina esiintyvät vain konsonantit *h*, *l*, *l'*, *n*, *s*, *š*, *t*.

Geminaattoina esiintyvät useimmat konsonantit, eivät kuitenkaan soinnilliset obstruentit, puolivokaalit ja *h*. Djoržan alamurteessa sananloppuinen geminaatta lyhenee säännönmukaisesti loppuvokaalin heiton vuoksi.

Karjalan kielen kaikissa murteissa on lukuisia konsonanttiyhtymiä. Sisäheiton tuloksena Djoržan alamurteessa esiintyy enemmän sekä kahden että kolmen konsonantin yhtymiä kuin muissa karjalan murteissa ja konsonanttiyhtymien frekvenssi on huomattavasti korkeampi. Djoržassa tavataan myös kokonaisten tavujen katoamista, mikä johtuu pyrkimyksestä päästä eroon vokaaliheiton jälkeen muodostuneista kolmen konsonantin yhtymistä. Tavallisesti tässä on kyse geminaattojen lyhenemisestä. Esim. Drž. *pelhat* ~ *pelvhat* 'pellavat', *tyt'ren* 'tyttären', *aštah* 'he astuvat' (vrt. Tlm. Vsg. *pelvahat*, *tyttären*, *aššutah*).

3.1. Konsonantit *c* ja *f*

Venäjän kielestä ovat lähtöisin konsonantit *c* ja *f*, jotka esiintyvät melkein kaikissa karjalan kielen murteissa. Nämä konsonantit ovat tulleet kieleen venäläisten lainojen mukana ja esiintyvät nimenomaan lainasanoissa (Beljakov: 11). Todennäköisesti konsonantit *c* ja *f* ovat tulleet tverinkarjalaan ja samaan aikaan karjalan kielen muihin murteisiin vasta vähän aikaa sitten. Aikaisemmin lainatuissa sanoissa venäjän *c*-affrikaatan paikalla on *č*-affrikaatta ja *f*:n paikalla esiintyy jokin muu konsonantti (ks. Kalima 1952: 68–71), esim. *bol'ničča* ~ Drž. *bol'ničč* < ven. *bol'nica* 'sairaala', *jäiččä* ~ Drž. *jäič* < ven. *jaico* 'muna', *kolča* ~ Drž. *kolč* < ven. *kol'co* 'sormus', *mell'iččä* ~ Drž. *mell'ičč* < ven. *mel'nica* 'mylly', *ogurča* ~ Drž. *ogurč* < ven. *ogurec* 'kurkku'; *škuappa* ~ Drž. *škuap* < ven. *škaf* 'kaappi', Tlm. Vsg. *svežezi* < ven. *ferjaž* 'venäjäläisen kansallispuvun osa', *Hil'ippä* < ven. *Fil'ipp*, *Jehro* < ven. *Jefrem*. Nuoremmissa lainoissa käytetään konsonantteja *c* ja *f*. Esimerkkejä näistä ovat Tlm. Vsg. *cirkul'i* < ven. *cirkul'* 'harppi', *fanera* < ven. *fańera* 'vaneri', *forma* < ven. *forma* 'muoto', *foršie* < ven. *foršit'* 'koreilla'; Drž. *cigan* < ven. *cigan* 'romani', *finn* < ven. *finn* 'suomalainen'.

3.2. Sibilanttien distribuutio tverinkarjalassa

Venäjän kieli on vaikuttanut monella tapaa karjala-aunuksen *s*:n kehitykseen (H. Leskinen 1998: 378). Virtarannan (1984: 260–261) mukaan *i*-vokaalin edellä *s* on muuttunut *š*:ksi livvissä ja lyydissä, eikä muinaiskarjalassa ollut konsonanttia *š*. Kuitenkin on hyvin mahdollista, että tämä muutos on tapahtunut ennen muinaiskarjalan myöhäisvaihetta, koska 1500-luvun ”verokirjan paikannimissä on usein *z*, *š*, *ž* suomalaisen *s*:n paikalla” (Kalima 1934: 255).

Tverinkarjalan Tolmatšun ja Djoržan alamurteissa sekä Vesjegonskin länsiryhmässä (Timoškino, Terpigora, Verhneje, Černjagino ja naapurikylät) *s* esiintyy vain *i*:n tai *i*-loppuisen diftongin jäljessä, kun taas *š*-konsonanttia käytetään kaikissa muissa asemissa sekä etuettä takavokaalisissa sanoissa. Vesjegonskin itäryhmässä (Potšep, Djudikovo, Mosejevskoje, Petrjajka, Benjakovo, Trufanovo, Pokryškino, Ostolopovo ja naapurikylät) takavokaalisissa sanoissa esiintyy *š*, kun taas etuvokaalisissa sanoissa on *s* (Bubrih ym. 1997: kartat 74–100). Poikkeuksena ovat Vesjegonskin itäryhmän itäisimmät kylät (Čamerovo ja naapurikylät), joissa kaikissa asemissa esiintyy konsonantti *s*. Konsonanttien *ž* ja *z* distribuutio tverinkarjalan alamurteissa on samanlainen. Esimerkkejä *s*:n ja *š*:n esiintymisestä ovat Tlm. Vsg. (länsiryhmä) Drž. *šie* ’sinä’, *šyön* ’syön’; Tlm. Vsg. *kakši* ~ Drž. *kakš* ’kaksi’, *kyläššä* ~ Drž. *kyläšš* ’kylässä’, *kežä* ~ Drž. *kež* ’kesä’, *kynži* ~ Drž. *kynž* ’kynsi’, *istuo* ~ Drž. *istu* ’istua’, *tukista* ~ Drž. *tukist* ’hiuksista’, *kaččuošša* ’katsoessa’; vrt. Vsg. (itäryhmä) *šie*, *šyön*, *kakši*, *kylässä*, *kežä*, *kynži*, *ištuo*, *tukišta*, *kaččuošša*; Vsg. (itäryhmän itäosa) *suola* ’suola’, *suossa* ’suossa’.

Paatenen paikallismurteissa on samanlainen sibilanttien distribuutio kuin Vesjegonskin itäryhmässä. Virtaranta (1961: 42–44) kertoo: ”Perimätiedon mukaan osa asukkaista (Selkin kylästä) oli lähtenyt Tverin lääniin. – Selkin starikka Timo Tuurujev kertoi tavanneensa Pogreloin kylässä Selkin tapaan puhelevia karjalaisia, jotka olivat kertoneet esi-isäinsä siirtyneen sinne Selkistä.” Vesjegonskin piirissä on edelleen Pogorelovo-kylä. Jos kyse on ollut juuri tästä kylästä, tämä tieto sen asukkaiden lähtöpäijästä selittäisi Vesjegonskin alamurteen sisäiset erot.

3.3. *kk-*, *tt-*, *pp-*, *čč-*geminaattojen reduktio *l-*, *r-*, *n-*konsonanttien jäljessä

Tverinkarjalassa, samoin kuin Tihvinän, Porajärven ja Paatenen eteläkarjalaisissa murteissa sekä livvin ja lyydin murteissa, alkuperäisten geminaattojen paikalla on lyhyt konsonantti *l-*, *r-*, *n-*konsonanttien jäljessä (Beljakov 1949: 98; Bubrih ym. 1997: kartat 54–56). Esimerkkejä reduktiosta ovat *maltua* ~ Drž. *malta* 'ymmärtää', *per'ti* ~ Drž. *per't* 'pirtti', *pilkuo* ~ Drž. *pilku* 'pilkkoa', *šulku* ~ Drž. *šulk* 'silkki', *tartuo* ~ Drž. *tartu* 'tarttua', *turki* 'turkki', *venčä* ~ Drž. *vešč* 'vihkiäiset', *värči* ~ Drž. *värč* 'säkki'. Geminaattojen lyheneminen tässä asemassa on nähtävästi venäjän vaikutusta, sillä geminaatat eivät ole tyypillisiä venäjän perussanastolle. Lyheneminen on tapahtunut jo karjalan murteiden erilliskehityksen aikana, mihin viittaa soinnittomien klusiilien säilyminen likvidan ja nasaalin jäljessä. On hyvinkin mahdollista, että käsiteltävä ilmiö eteläkarjalan murteissa on samaa alkuperää kuin karjalan kielen muissa murteissa, mikä merkitsisi sen olevan vanhempaa perua.

3.4. Runsas liudentuminen

Terho Itkosen (1968: 81) mukaan venäjässä esiintyvä liudennus on ilmeisesti vaikuttanut karjalaan ”kaiken aikaa”. Karjalan liudennusta on kaiken kaikkiaan pidetty venäjän vaikutuksena, ja se palautuu muinaiskarjalaan, jossa se koski *i*:tä edeltäviä yksinäisdentaaleja (Itkonen 1968: 100–101). Etuvokaalinen *i* on karjalassa voinut liudentaa myös sananalkuisia dentaaleja, alkuperäisiä dentaaligeminaattoja ja useita dentaalin sisältäviä konsonanttiyhtymiä. Liudennusta tavataan yhtä lailla *i*:n kuin muidenkin vokaalien jäljessä (H. Leskinen 1963: 298–299).

Liudennus on levinnyt hyvin laajalle kaikissa tverinkarjalan alamurteissa. Sitä esiintyy sanansisäisten, sananalkuisten ja myös sananloppuisten dentaalikonsonanttien *d:n*, *l:n*, *n:n*, *r:n*, *s:n*, *z:n*, *t:n* yhteydessä, ja lisäartikulaationa vastaava palataalistuminen koskee myös labiaali- ja velaarikonsonantteja *p*, *b*, *k*, *g*, *m* ja vähäisessä määrin konsonantteja *h* ja *v*. Tässä tapauksessa liudennusta ei tavallisesti merkitä kirjoituksessa².

2. Tverinkarjalaisten murteiden tekstilähteissä liudennuksen merkitsemistä ei ole yhdenmukaistettu. Tässä artikkelissa merkitään dentaalikonsonanttien liudentumista, joka esiintyy *i-* ja *e-*vokaalien etisten allofonien, liudentuneiden konsonanttien,

On myös tapauksia, joissa liudentuminen ei riipu konsonantin äänneympäristöstä. Liudentunutta konsonanttia voi seurata takavokaali, ja liudennus voi esiintyä myös sanan lopussa. Esimerkkejä liudennuksesta eri asemissa ovat *mall'a* ~ Drž. *mal'l'* 'malja', *ńaba* ~ Drž. *ńab* 'napa', *vihaza* 'vihainen'; *jānis* 'jänis', *valmis* 'valmis'.

Säännönmukainen liudennus koskee dentaalikonsonantteja, jotka esiintyvät *ä*-, *ö*-, *y*-vokaalien edessä ja lisäksi konsonanttiyhtymien alkukomponenttina muiden liudentuneiden konsonanttien ja *j:n* edessä. Esim. *l'öt'tö* ~ Drž. *l'ött'* 'sammakko', *t'yt'tö* ~ Drž. *t'ytt'* 'tyttö', *l'öwly* ~ Drž. *l'öwl'* 'löyly'; *el'änd'ä* ~ Drž. *el'änd'* 'elämä', *händ'ä* ~ Drž. *händ'* 'häntä', *marja* 'marja', *nybl'ä* ~ Drž. *nybl'* 'nappi', Vsg. *šārgi* 'särki'. Pääpainollisten *i:n* ja *e:n* edessä esiintyvät tavallisesti liudentuneet dentaalit paitsi *r*, esim. *leibä* ~ Drž. *leib* 'leipä', *ńero* ~ Drž. *ńer* 'kyky, taito; äly, järki', *t'edri* ~ Drž. *tedr'* 'teeri', *rebo* ~ Drž. *reb* 'kettu'. Dentaalikonsonanttien liudentuminen sanan sisällä riippuu useimmiten siitä, onko sana etu- vai takavokaalinen, ts. esiintyykö sanassa vokaalien etinen vai keskinen allofoni. Esim. *kād'eh* 'käteen', *mänd'ih* 'he menivät', *ved'ehiñe* 'vedenhaltija', *hyö el'et'tih* 'he asuivat', *hyö jät'et'tih* 'he jättivät'. Esimerkkejä liudentumattomista dentaalikonsonanteista takavokaalisessa ympäristössä ovat *kačottih* 'he katsoivat', *kattila* ~ Drž. *kattil* 'kattila', *nagriš* 'nauris', *tawdi* ~ Drž. *tawd* 'tauti'.

Vesjegonskin alamurteessa liudennus on levinnyt Tolmatšun ja Djořžan alamurteisiin verrattuna erittäin laajalle. Esim. Vsg. *hāñeh* 'häneen' vrt. *hāneh*; Vsg. *kařielazet naižet* 'karjalaiset naiset' vrt. Tlm. *kařielazet naižet* ~ Drž. *kařilazet*; Vsg. *lat'tiet* 'lattiat' vrt. Tlm. Drž. *lattiet* ~ Drž. *lattit*; Vsg. *māñen* 'menen' vrt. Tlm. Drž. *mānen*; Vsg. *pagižen* 'puhun' vrt. Tlm. Drž. *pagizen*; Vsg. *peřeh* 'perhe' vrt. Tlm. Drž. *pereh*; Vsg. *ravižow* 'hän huutaa' vrt. Tlm. Drž. *ravizov*; Vsg. *rebo* 'kettu' vrt. Tlm. *rebo* ~ Drž. *reb*; Vsg. *rihma* 'rihma' vrt. Tlm. *rihma* ~ Drž. *rihm*; Vsg. *riputtih* 'he riippuivat' vrt. Tlm. *riputtih* ~ Drž. *riptih*; Vsg. *šanot'tih* 'he sanoivat' vrt. Tlm. *šanottih* ~ Drž. *šantih*; Vsg. *šīññe* ~ *šīññe* 'sinne' vrt. Tlm. Drž. *šinne*; Vsg. *tytär* 'tytär' vrt. Tlm. Drž. *tytär*.

---

takavokaalien ja *j:n* edessä sekä sanan lopussa. Näihin aseisiin verrattuna *ä*-, *ö*-, *y*-vokaalien edessä esiintyy aina liudentunut dentaalikonsonantti. Liudennus on merkitty suomalais-ugrilaisen tarkekirjoituksen mukaisesti.

Loppuheiton tuloksena liudennus on saanut Djoržan alamurteessa merkitystä erottavan tehtävän. Esimerkiksi seuraavissa minimipareissa liudennus erottaa toisistaan imperatiivin ja yksikön 3. persoonan imperfektin: Drž. *mān* 'mene' vrt. *mān* 'hän meni', *ol* 'ole' vrt. *ol* 'hän oli', *pan* 'pane' vrt. *paŋ* 'hän pani', *tul* 'tule' vrt. *tul* 'hän tuli'. Minimiparissa *tytŋzen* 'tyttösen' vrt. *tytŋzeŋ* 'tyttöni' *n* on yksikön genetiivin pääte ja liudentunut *ŋ* on yksikön ensimmäisen persoonan omistusliite.

3.5. Muutoksia astevaihtelujärjestelmässä

Tverinkarjalassa kvantitatiivisessa astevaihtelussa geminaatat *kk*, *tt*, *pp*, *čč* vaihtelevat yksinäiskonsonanttien kanssa (Novak 2014: 75–76), esim. *harakka-* : *harakat*³ 'harakka', *nuotta-* : *nuotat* 'nuotta', *pappi-* : *papit* 'pappi', *meččä-* : *mečät* 'metsä'. Venäjän kielen vaikutusta on kvantitatiivisen astevaihtelun *kk* : *k*, *tt* : *t*, *pp* : *p*, *čč* : *č* puuttuminen konsonanttiyhtymissä *l-*, *r-*, *n-*konsonanttien jäljessä, mikä puolestaan on geminaattojen reduktion tulosta (ks. 3.3.). Esimerkkejä ovat *turki-* : *turkit* 'turkki', *perti-* : *perti* 'pirtti', *čirpi-* : *čirpit* 'sirppi', *värči-* : *värčit* 'säkki'. Kvantitatiivinen yksittäisgeminaattojen astevaihtelu on hyvin produktiivinen venäläisissä lainasanoissa. Esim. *kazakka-* : *kazakat* 'renki', *luukka-* : *luukat* 'sipuli', *jäiččä-* : *jäičät* 'muna'.

Kvalitatiivisessa astevaihtelussa vokaalin jäljessä esiintyvät soinnilliset yksinäiskonsonantit vaihtelevat kadon, *j:n* tai *v:n* kanssa (*g* : $\emptyset \sim j \sim v$, *d* : $\emptyset \sim j \sim v$, *b* : *v*) ja konsonantin jäljessä olevat klusiilit assimiloituvat edellisen konsonantin kaltaiseksi tai katoavat (*lg* : *ll*, *rg* : *rr*, *ld* : *ll*, *rd* : *rr*, *nd* : *nn*, *mb* : *mm*, *tk* : *t*, *šk* : *šš*, *sk* : *ss*, *št* : *šš*, *st* : *ss*, *ht* : *h*) (Bubrih ym. 1997: kartat 58–68; Novak 2014: 78–99). Esimerkkejä soinnillisten yksinäiskonsonanttien astevaihtelusta ovat *jaga-* : *juan* 'jaka', *igä-* : *ijät* 'ikä', *joge-* : *jovet* 'joki'; *käde-* : *kiät* 'käsi', *maido-* : *majot* 'maito', *mado-* : *mavot* 'mato'; *rebo-* : *revot* 'kettu'. Esimerkkejä konsonanttien jäljessä olevien klusiilien astevaihtelusta ovat *jalga-* : *jallat* 'jalka', *härgä-* : *härät* 'härkä', *peldo-* : *pellot* 'pelto', *parda-* : *parrat* 'parta', *lindu-* : *linnut* 'lintu', *ramba-* :

3. Esimerkeissä on esitetty sanan vahva-asteinen vartalo ja monikon nominatiivi tai indikatiivin preesensin yksikön 1. persoonan muoto, joissa esiintyy astevaihtelun heikko aste.

rammat 'rampa', *pitkä-* : *pität* 'pitkä', *keške-* : *keššet* 'keski', *kisko-* : *kisson* 'kiskoa', *mušta-* : *muššat* 'musta', *istu-* : *issun* 'istua', *lehte-* : *lehet* 'lehti'. *rg-*, *rd-*konsonanttiyhtymien astevaihtelun heikossa asteessa geminaatta *rr* on lyhentynyt sekundaaristen pitkien vokaalien jäljessä (ks. esimerkit alaluvusta 2.3.). Todennäköisesti venäjän vaikutuksesta vokaali ensin pidentyi ja sen jälkeen geminaatta lyheni, koska venäjän kielessä geminaatta ei voi olla pitkän vokaalin jäljessä (Zlobina 1967: 98; Virtaranta 1972: 13, 17).

Kaikista tverinkarjalan alamurteista on löydettävissä paljon esimerkkejä, jotka kertovat kvalitatiivisen astevaihtelun epäproduktiivisuudesta. Esim. Drž. *čuwđ* : *čuwdat* < ven. *čudo* 'ihme', Tlm. *diedo* : *diedolla* < ven. *d'ed* 'vaari', *grib* : *gribat* < ven. *grib* 'tatti', *kruwg* : *kruwgat* < ven. *krug* 'ympyrä', *luuga* : *luugat* < ven. *lug* 'niitty', *pluwga* : *pluwgat* < ven. *plug* 'aura', Vsg. *pruwda* : *pruwdat* < ven. *prud* 'lampi', *sadu* : *sadut* < ven. *sad* 'puutarha'; *huaba* : *huabat* 'haapa', *itku* : *itkut* 'itku'; Tlm. *pada* : *padašša* ~ *puašša* 'pata', *ruaga* : *ruagat* ~ *ruat* 'raaka', *ruoda* : *ruodat* 'ruoto', Vsg. *ruoga* : *ruogat* 'ruoka', *taba* : *tabat* ~ *tavat* 'tapa'. Sama tendenssi on luonteenomainen myös toisille varsinaiskarjalan ja livvin murteille (Novak 2014: 100–101, 116–117). Kvalitatiivinen astevaihtelu puuttuu venäläisistä lainasanoista ja sama tendenssi leviää myös perussanastoon.

4. Lopuksi

Karjalaiset ovat asuneet jo neljä vuosisataa Tverin alueella venäläisten keskuudessa ja puhuneet pitkään venäjää. Tverinkarjalaan on saatu erittäin paljon venäläisiä lainasanoja, minkä seurauksena karjalan alkuperäinen äännejärjestelmä on muuttunut. Tämä selittää tverinkarjalan alamurteiden foneettisia ominaisuuksia toisiinsa ja muihin karjalan kielen murteisiin verrattuna. Toiset käsiteltävistä ilmiöistä ovat vanhempia ja ulottuvat jopa muinaiskarjalan loppuvaiheeseen, toiset ovat nuorempia ja ne ovat kehittyneet nähtävästi Tverissä.

Venäjän vaikutusta tverinkarjalan vokaalijärjestelmässä ovat pitkien vokaalien *uu*, *yy* ja *u-*, *y-*loppuisten diftongien jälkikomponenttien redusoituminen ja sekundaaristen pitkien vokaalien syntyminen. Konsonanttijärjestelmässä venäjän vaikutusta ovat *f-* ja

c-konsonanttifoneemien esiintyminen, geminaattojen reduktio likvidojen ja nasaalien jäljessä, runsas liudentuminen ja kvalitatiivisen astevaihtelun epäproduktiivisuus.

Djoržan alamurteen äänneopillinen järjestelmä eroaa paljon Tolmatšun ja Vesjegonskin alamurteesta. Djoržan alamurre kehittyi erillisenä pienenä saarekkeena, ja venäjän vaikutus oli siellä voimakkaampi. Venäjän paikallismurteiden vaikutusta Djoržan alamurteessa ovat sisä- ja loppuheitto, joiden seurausta on konsonanttiyhtymien runsaus sanan sisällä, geminaattojen lyheneminen tietyissä asemissa sekä konsonanttiyhtymien ja muiden konsonanttien paitsi konsonanttien *t, h, s, l, r, n* esiintyminen sanan lopussa. Puhujien voimakkaan assimilaation seurauksena alamurre on sammunut.

Venäjän kielen äännejärjestelmä on myös vaikuttanut Vesjegonskin alamurteelle ominaisten piirteiden syntyyn. Vesjegonskin alamurteen ominaisuuksia on erittäin runsas liudentuminen. Lisäksi Vesjegonskin itäryhmässä verrattuna Tolmatšun ja Djoržan alamurteisiin sekä Vesjegonskin länsiryhmään tavataan *ja*-diftongia ja erilaista sibilanttien distribuutiota. Vesjegonskin länsiryhmä on foneettisesti läheinen Tolmatšussa puhutulle kielimuodolle.

Karjalan kieli ei ole lainannut venäjän äännejärjestelmää sellaisenaan, lukuun ottamatta konsonantteja *f* ja *c*, mutta se on ollut venäjän yleiskielen ja sen paikallismurteiden voimakkaan vaikutuksen alaisena. Tämän seurauksena karjalan kielen äännejärjestelmä on muuttunut ja lähentynyt venäjän järjestelmää. Venäjän vaikutuksesta ovat syntyneet tverinkarjalan tärkeimmät erikoispiirteet, joiden perusteella tverinkarjala jaetaan kolmeen alamurteeseen.

Lyhenteet

Drž.	Djoržan alamurre
Tlm.	Tolmatšun alamurre
Vsg.	Vesjegonskin alamurre

Lähteet

- Beljakov, A. A. 1949: *Fonetika karelskogo dialekta s. Tolmatši Kalininskoi oblasti* [Kalininin alueen karjalan kielen Tolmatšun murteen äänneoppi]. – *Sovetskoe finno-ugrovedenie* 5: 67–98.
- *Rezultaty vlijanija russkogo jazyka na karelskuju fonetiku i leksiku* [Venäjän vaikutuksen tuloksia karjalan kielen äänneoppiin ja sanastoon. Käsikirjoitus]. Karjalan tiedekeskuksen tietoaarkisto 15-1-20.
- Bubrih, D. V., A. A. Beljakov & A. V. Punžina 1997: *Karjalan kielen murrekartasto. Dialektologičeskij atlas karelskogo jazyka*. Toim. Leena Sarvas. Venäjän tiedeakatemian Karjalan tiedekeskuksen kielen, kirjallisuuden ja historian instituutti & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 97. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- DKT = Öispuu, Jaan 1990: *Djorža karjala tekstid*. Tallinn: Tallinna Pedagoogiline Instituut.
- DKV = Öispuu, Jaan 1995: *Djorža karjala vormisõnastik*. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool.
- Golovkin, A. N. 2001: *Istorija Tverskoi Karelii* [Tverin Karjalan historia]. Tver: TšuDo.
- 2006: *Tverin karjalaiset*. Tver: Studia-S.
- Golovkina, Z. I. (toim.) 2001: *Karielazet hormilla keššeššä*. Tver: Triada.
- Gromova, L[judmila] G. 1997: *Dvujazyčie kak uslovie i perspektiva sohraneniija i razvitija jazyka i kultury tverskih karel* [Kaksikielisyys sohraneniijaisten kielen ja kulttuurin säilyttämisen ja kehittämisen ehtona ja näkökulmana]. – A. N. Golovkin (toim.), *Istorija i kultura tverskih karel: perspektivy razvitija*. Materialy meždunarodnoi konferentsii. Tver: Tverskoi gosudarstvennyi universitet. 12–14.
- Itkonen, Terho 1968: Itäsuomalaisen liudennuksen fonologinen paradoksi. – *Fenno-Ugrica. Juhlakirja Lauri Postin kuusikymmenvuotispäiväksi 17.3.1968*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran toimituksia 145. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Joki, Leena 2011: Tverinkarjalan aineistoista ja tutkimuksesta. – L. G. Gromova (toim.), *Tverskie karely: istorija, jazyk, kultura*. Materialy Meždunarodnoi naučno-praktičeskoi konferentsii, posvjaštšennoi 20-letiju obrazivaniija Obštšestva kultury tverskih karel (Tver, 29-30 oktjabrja 2010 goda). Tver: Tver. gos. un-t.
- Kalima, Jalo 1934: Entisen Käkisalmen läänin alueen aikaisemmasta kieli-
muodosta. – *Virittäjä* 38: 254–256.
- 1952: *Slaavilaisperäinen sanastomme*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- KKS = Virtaranta, Pertti (toim.) 1968: *Karjalan kielen sanakirja* I. Lexica Societatis Fenno-Ugricae XVI. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- KPKS = Novak, I[rina] P. 2014: Rasšifrovki ekspeditsionnyh materialov A. V. Punžinoi 1966–1973 gg. po Tverskoi Karelii [A. V. Punžinan kenttäaineistojen litteroinnit Tverin Karjalasta vuosilta 1966–1973]. – *Kultura povsednevnosti karelskoj semi*. Petrozavodsk: Karelski nautšnyj tsentr. 84–154.
- Kujola, Joh. 1910: *Äänneopillinen tutkimus Salmin murteesta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kukk, Tiit 1989: *Vesjegonskin karjalaisten tšastuškoja*. Castrenianumin toimitteita 32. Helsinki: Castrenianumin laitokset ja Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Leskinen, Eino 1933: *Tulemajärven murteen vokalismi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Leskinen, Heikki 1963: *Luoteis-Laatokan murteiden äännehistoria. I. Konsonantit*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1964: Suomen itämurteet keskiajan ja uuden ajan taitteessa. – *Virittäjä* 68: 97–115. Saatavissa: <<https://journal.fi/virittaja/article/view/34719>>
- 1998: Karjala ja karjalaiset kielentutkimuksen näkökulmasta. – Pekka Nevalainen & Hannes Sihvo (toim.), *Karjala. Historia, kansa, kulttuuri*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 705. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 352–382.
- NKK = Rjagojev, Vladimir & Matti Jeskanen 1994: *Näytteitä karjalan kielestä*. Joensuu–Petrozavodsk: Joensuun yliopiston monistuskeskus.
- Novak, I[rina] P. 2014: Fonetičeskie markery tverskih dialektov karelskogo jazyka [Tverinkarjalaisten murteiden äänneopillisiä ominaisuuksia]. – *Finno-ugorskije jazyki i kultury v sotsiokulturnom landšafte Rossii*. Materialy V Sserossijskoi konferentsii finno-ugrovedov. Petrozavodsk: Karelski naučnyj tsentr RAN. 47–49.
- 2016: *Tverskie dialekty karelskogo jazyka: Fonetika. Fonologija*. [Tverinkarjalaiset murteet: Fonetikka. Fonologia.] Petrozavodsk: Karelski naučnyj tsentr RAN.
- OKR = Makarov, G. N. 1963: *Obraztsy karelskoi reči: Kalininskije govory* [Karjalan murrenäytteitä: Kalininin murre]. Moskva–Leningrad: Izdatelstvo Akademii nauk SSSR.
- Orlova, V. G. (toim.) 1970: *Obrazovanie severnorusskogo narečija i srednerusskih gorovorov* [Pohjoisvenäjän ja keskivenäjän murteiden muodostuminen]. Moskva: Nauka.
- Palmeos, Paula 1962: *Karjala Valdai murrak*. Emakeele Seltsi toimetised 5. Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia.
- 1966: Über den Vokalismus der Zubcover Mundart des Karelischen. – *Sovetskoe finno-ugrovedenie* 1: 1–5.

- Rapola, Martti 1966: *Suomen kielen äännehistorian luennot*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 283. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SKG = Punžina, A. V. 2001: *Slušaju karelski govor* [Kuuntelen karjalaista pakinaa]. Petrozavodsk: Periodika.
- SKJ = Punžina, A. V. (toim.) 1994: *Slovar' karelskogo jazyka: Tverskije govory* [Karjalan kielen sanakirja: Tverinkarjalaiset murteet]. Petrozavodsk: Karelija.
- Torikka, Marja 2004: *Karjalan kielen murteet*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 129. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. [Viitattu 04.12.2015] Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk129/karjalan_kielen_murteet.shtml>
- Turunen, Aimo 1950: *Lyydiläismurteiden äännehistoria II. Vokaalit*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran toimituksia XCIX. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Virtaranta, Pertti 1961: *Tverin karjalaisten entistä elämää*. Helsinki: WSOY.
- 1972: Die Dialekte des Karelistischen. – *Sovetskoe finno-ugrovedenie* 8: 1–15.
- 1973: Über den olonetzischen Konduši-Dialekt. – *Finnisch-ugrische Forschungen* XL: 259–277.
- 1984: Über das s im Karelistischen. – *Studien zur phonologischen Beschreibung uralischer Sprachen*. Budapest. 259–274.
- Vserossijskaja perepis naselenija 2010. Natsionalnyi sostav naselenija po subjektam Rossijskoi federatsii [Koko Venäjän kattava väestölaskenta 2010. Osa 1. Väestön lukumäärä ja jakauma. Taulukko 7 [MS Excel-tilauskoko]]. Federalnaja služba gosudarstvennoi statistiki [Venäjän federaation tilastovirasto], 2012. Moskova: ИИЦ ”Статистика России”. [Viitattu 18.12.2015] Saatavissa: <http://www.gks.ru/free_doc/new_site/population/demo/per-itog/tab7.xls>
- Zaikov, P[ekka] M. 2000: *Glagol v karelskom jazyke* [Karjalan kielen verbi]. Petrozavodsk: PetrGU.
- Zlobina, V. E. 1967: O nekotoryh zvukovyh izmenenijah v odnom iz govorov karelskogo jazyka [Erään karjalan kielen paikallismurteen muuttamista äänteenmuutoksista]. – *Sovetskoe finno-ugrovedenie* 2: 97–99.
- 1971: Jazykovyje kontakty i izmenenija v grammatičeskoi strukture jazykov [Kielikontaktit ja kielten kieliopillisen järjestelmän muutokset]. – *Pribaltijsko-finskoe jazykoznanie: Voprosy vzaimodejstija pribaltijsko-finskih jazykov c inosistemnymi jazykami*. Leningrad: Nauka. 33–37.
- Õispuu, Jaan 1985: Zur Synkope und Apokope in Verbparadigma der Džorža-Mundart des Karelistischen. – *Sovetskoe finno-ugrovedenie* 3: 171–181.

Russian influence on the phonetics of the Tver dialects of Karelian

Irina Novak

The Tver Karelians have lived in Tver for nearly 400 years. They are descendants of the Korela ethnos that emerged prior to the 13th century on the Karelian Isthmus. The Russian–Swedish wars of the 16th and 17th centuries were the reason for their migration. Currently, there are 7 000 Tver Karelians. Their language remains alive and continues to be spoken in the villages of the Tver region.

The Tver dialect of Karelian is classified as a dialect of Karelian Proper, and is especially similar to the South Karelian dialects in the Republic of Karelia. The Tver dialect of Karelian has three subdialects: the Tolmachi and Vesjegonsk subdialects, and the Dyorzha subdialect, which is fundamentally different from the other two in terms of phonology. The largest group of Tver Karelians speaks the Tolmachi dialect.

Tver Karelians are mostly bilingual. They are fluent speakers of Russian and this is reflected in their language. The influence of Russian is strongest in the phonetic system: 1) vowels: replacement of the vowels *u*, *y* with non-syllabic *w* in the original long vowels *uu*, *yy* and diphthongs ending in *u*, *y*; phonematic differences of opening diphthongs in Tver Karelian; secondary long vowels in front of *r*; apocope and syncope mostly in the Dyorzha subdialect; 2) consonants: consonants *c* and *f* in Russian loans; distribution of sibilants; reduction of the geminate consonants *kk*, *tt*, *pp*, *čč* when occurring before *l*, *r*, *n*; widespread palatalisation; changes in the consonant gradation system.

Analysis of the phonetic system of the Tver Karelian dialects shows that Russian has influenced it considerably. The phonetics and morphology of the Tolmachi and Vesjegonsk subdialects are quite similar. The already extinct Dyorzha subdialect was influenced by Russian to a significant extent, which can be explained by its remoteness relative to the other two subdialects.